

Nr 261.

Av herrar **Holmgren** och **Holmström**, om höjning av vissa militära pensioner.

Åren 1876—77 stadfästes de militära pensionerna, som därefter, utan att undergå någon förändring, fått förbliva i gällande kraft ända till och med utgången av år 1917.

Som sådan kan man knappast räkna det tillägg av 130 kr., som efter 27 år eller 1903 ökade det ursprungliga pensionsbeloppet för exempelvis en fanjunkare till 1 000 kr. jämnt.

Efter en rad av framställningar från olika håll, där man länge insett att pensionen var alldeles otillräcklig för fyllandet av det med densamma avsedda ändamålet, att giva åt pensionären en skälig försörjning, tillsattes år 1910 en kommitté för frågans utredning. Pensionsbestämmelserna hade nu varit gällande i 34 år.

Kommitténs uppdrag avsåg huvudsakligen att utreda huruvida större likhet kunde ernås mellan den civila och den militära pensionslagens huvudgrunder, allt med tanke på åstadkommande av en välbehövlig förhöjning av de senare pensionerna.

Då emellertid den dåvarande militära avlöningen var sammansatt av flera småposter av olika benämningar, så upptogs en stor del av kommitténs tid med att söka enas om vilka av dessa som hade lönenatur och således medräknas vid pensionsunderlagets fastställande.

Slutresultatet av utredningen blev att en fanjunkares (flaggunderofficers) pension borde fastställas till 1 500 kr., utgörande c:a 44 % av avlöningen. En del reservanter ansågo, att den pension, som kom att fastställas, även borde komma förutvarande pensionstagare tillgodo.

Vidare erinrades att för den civile tjänstemannen uppgick pensionen till 70 % av avlöningen, varjämte denne hade förmånen att få kvarstanna i tjänsten till uppnådda 65—70 levnadsår samt därunder vara i åtnjutande av en lön, som ytterligare växte genom ålderstillägg. Militärerna däremot avskedades vid en ålder av 50—55 levnadsår och med en pension som understeg hälften av lönen.

Många av de äldre pensionärer, som satt sitt hopp till denna kommitté, fingo inte ens överleva utredningen. Kanske får detta anses som en ren barmhärtighet av försyren, enär denna omfattande utredning tillika med yttranden från olika myndigheter, som tog en tid av 3 1/2 år, icke lände till annat än ett rent avslag av riksdagen.

Närmare om denna utredning kan läsas i »Betänkande och förslag rörande

pensionsförbättring för viss personal vid armén och marinen, avgivet 14 febr. 1919 av särskilt tillkallade sakkunniga».

Löne- och pensionsförbättring år 1918—19.

Oberoende av alla riksdagsbeslut fortforo emellertid de för livsuppehållet ofrånkomliga utgifterna att obevekligt stiga i höjden, ända tills de vid världskrigets början, eller bör man hellre säga vid fredsslutet, nådde en förut oanad höjd. Den krona, som före 1914 ansågs vara värd 100 öre, hade nu med hänsyn till köpkraften blivit reducerad till — högt räknat — 33 öre, men pensionen utgick allt fortfarande med 1 000 kr. För de i aktiv tjänst varande utgick lönen med samma belopp som fastställdes år 1902.

Detta olidlighetstillstånd hade till följd att militärbanan började avfolkas i så oroväckande grad att fenomenet icke stod att hindra »enbart» genom dogmen om kronans kaka, som är så säker.

Vederbörande insågo snart, att ett dylikt tillstånd skulle bli ohållbart i längden, vilket hade till följd att bättre ekonomiska villkor framtvingades med en naturlags nödvändighet för den inom de militära institutionerna anställda personalen.

På statsutskottets hemställan beslöt riksdagen att på 1918 års stat anvisa ett förslagsanslag på 4 000 000 kr. avsett att bereda tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén och marinen.

Med anledning härav beslöts den 29 juni 1917, att en sakkunnigkommitté skulle tillsättas i och för utarbetande av tillfällig löneförbättring åt nyssnämnda personal. I utredningen framhölls nödvändigheten av en verkligt effektiv förbättring i vederbörande personals ekonomiska ställning. Som jämförelse framhölls att en lokomotivmästares vid statens järnvägar årslön uppgick till 3 800 kr. medan samma lön för en fanjunkare stannade vid 2 842 kr. De sakkunniga ansågo att den senares lön borde höjas så att densamma plus fyra ålderstillägg skulle komma att uppgå till 3 595 kr.

De sakkunniga säga sig vidare icke kunna bortse från att en lönereglering på det närmaste sammanhänger med samma personals pensionsförhållanden. En reglering uppåt är så mycket mera påkallad, som de gällande pensionsbestämmelserna härleda sig från så långt tillbaka som åren 1876—77.

Vidare säges att stegringen i levnadskostnaderna sedan 1902, då löneregleringen för samma personal slutfördes, och till 1914 torde kunna angivas till omkr. 18 %. Att und.-off. blivit särskilt tillgodosedda i förslaget faller sig helt naturligt tillfölje av denna personals hittills tryckta ekonomiska ställning. Vidare säges att den föreslagna löneförhöjningen avser att uppbringa löneförmånerna till en nivå, som motsvaras av läget före kriget. För att möta fördyringen efter 1914 föreslås sådana avlöningsformer som krigsavlöning och krigstidstillägg.

Riksdagen biföll de sakkunnigas förslag, och årslönen ökades för en fanjunkare eller liknande grad från 2 482 till 3 595 kr. att tillämpas fr. o. m. 1918.

Den 14 juni 1918 tillsattes en ny kommitté av sakkunniga med uppdrag att utarbete förslag till tillfällig pensionsförbättring för viss personal vid armén och marinen. Dess medlemmar utgjordes av samma personer som i den förra lönekommittén. I densamma inrymdes såväl officerare som und.-off. vadan ingenting kunde anmärkas på sakkunskapen.

Bland övriga uttalanden av dessa sakkunniga framhålles hurusom en omedelbar förbättring är av behovet påkallad för den personal som blivit delaktig av den tillfälliga löneförbättringen. Och vidare framhålles: »I fråga om den pensionsreglering, som nu är å bane, hava de sakkunniga ansett böra uppmärksammas, att de pensionstillägg, som av de sakkunniga föreslås, icke skola hava någon motsvarighet i ökade pensionsavgifter.»

Detta var visserligen något olika mot vad som skedde 1903. Pensionen ökades då med 130 kr., och för detta obetydliga tillägg uttogos nära nog dubbla pensionsavgifter.

Allt nog. Regeringen godtog de sakkunnigas förslag, och riksdagen höjde pensionen för en fanjunkare (flaggund.-off.) från 1 000 till 2 250 kr., eller med 125 % åt alla dem som pensionerades fr. o. m. 1919. De som avgingo under 1918 fingo åtnöja sig med halva denna ökning.

Riksdagen hade nu två gånger sagt sitt ord i de brännande frågor, som de militära beställningshavarna under decennier förgäves väntat och hoppats på. Först höjdes avlöningen för den i tjänst varande personalen med omkring 50 %, varjämte tillkom den på samma förhöjning grundade krigsavlöningen, som tillsamman gjorde, att avlöningen uppgick till omkring den dubbla mot förut. Därför ökades pensionen med 125 %, utan att härför utkrävdes ett enda öre i ökade pensionsavgifter.

Samtliga dessa extra åtgärder angåvos vara av behovet påkallade, och ingen har haft djärvheten att påstå något annat.

Från och med detta riksdagsbeslut voro således de militära pensions-tagarna uppdelade i tvenne huvudgrupper, vilka med avseende på försörjningsmöjligheten voro så vitt skilda från varandra som tänkas kan. Och vad var det, som förorsakat denna skillnad? Svaret på denna fråga kan i korthet innefattas i dessa få ord: Orsaken till det skedda utgjordes till sina yttersta konsekvenser av det faktum, att *den ena individen råkat komma till världen innan klockan slagit tolv en viss nyårsnatt, medan den andra uppskjutit sin ankomst tills samma ödesdiga timslag förklingat.*

I de sakkunnigas betänkande framhålles, att pensionärerna från och med 1919 behöva 2 250 kronor för bestridande av de oundgängligaste livsbetingelserna. Och själva lära de väl inte vilja medgiva, att summan var tilltagen med tanke på förande av ett liv i lyx. Det är då å andra sidan svårt att fatta, hur man tänkt sig, att pensionärerna före 1918 skulle kunna klara upp samma betingelser för livsuppehållet på en inkomst av endast 1 000 kronor. Svaret kunde ju icke hava blivit annat än det underförstådda: »De få svälta.»

Alltsedan denna fråga avgjordes med ett för de äldre pensionärerna så förkrossande resultat, hava dessa samma pensionärer icke underlåtit att med

alla lojala medel söka förbättra den dåliga ställning, i vilken de utan eget förvållande blivit försatta. Likaså hava de med frågan förtrogna och för pensionärerna ömmande riksdagsmännen försökt att motionsvis åstadkomma en förändring till bättre överensstämmelse med billighet och rättvisa.

Det förfäktas ofta, att pensionärerna före 1918 erhållit, vad lagar och författningar föreskriva. Dessa kunna därför icke anses äga någon juridisk rätt till förhöjning utöver vad som bekommits enligt bestämmelserna av 1876.

Denna princip att vägra pensionsförhöjning till likhet med vad som numera utgår till pensionärer av samma tjänstegrad har emellertid icke alltid fasthållits med samma konsekvens.

Vid 1919 års riksdag beviljades t. ex. den högre pensionen åt folkskollärare, som redan inträtt i pensionsåldern enligt äldre bestämmelser. Vederbörande departementschef yttrade i samband med denna fråga bl. a.:

»En reglering på detta område synes mig vara i hög grad påkallad. Den står också i full konsekvens med de av riksdagen redan vidtagna åtgärderna. Dessa hava tydligen haft till syfte, dels att det ekonomiska stödet åt de gamla lärarna på deras ålderdom måste åtminstone någorlunda kunna motsvara sitt ändamål, dels att allt för stor disproportion mellan nya och äldre pensioner måtte undvikas.» (Se Kungl. Maj:ts proposition till 1919 års riksdag nr 336, sid. 75.)

Det vill synas, som om situationen för de gamla militärerna skulle hava blivit en annan, om dessa i den dem närstående departementschefen ägt en lika varm förespråkare som de gamla lärarna hade i den d. v. chefen för ecklesiastikdepartementet. Även andra liknande fall kunna anföras (se Kungl. Maj:ts prop. nr 124/1928 och prop. nr 104/1929), där tre flaggunderofficerare från Karlskrona station på ansökan erhöles högsta pension efter att vid uppnådd pensionsålder hava avgått ur den aktiva tjänsten under åren 1915 och 1917.

I de framställningar, som tid efter annan gjordes till Kungl. Maj:t från såväl militära som övriga pensionärer, framhölls, att pensionen borde höjas till enahanda belopp, som nu äro gällande för befattningshavare i samma tjänstegrad, när dessa avgå med pension. Framställningen föranledde slutligen tillsättande av 1921 års pensionskommitté.

Kommitténs utredningar resulterade i en till 1922 års riksdag framlagd proposition. Finansministern hade till propositionen fogat den anmärkningen, att kommitténs förslag till reglering av de lägre pensionerna vore behäftat med åtskilliga brister och därför endast kunde anses som ett provisorium i avvaktan på en definitiv pensionsreglering. Riksdagen biföll propositionen, varvid pensioner, ej överstigande 1 500 kronor, erhöles ett årligt tillägg av 180 kronor.

Detta lilla tillägg kom emellertid icke sådana pensionärer tillgodo, som i egenskap av arvodestagare voro anställda i statens tjänst. Att märka är emellertid, att arvodestagare i liknande ställning men med en pension på

2 250 kronor erhöilo hela pensionen oavkortad. Självfallet var pensionens ökning till 1 180 kronor ändock otillräcklig, varför nya skrivelser från pensionärerna funno väg till Konungen.

Vid 1924 års riksdag inlämnades tvenne motioner, gående ut på att pensioner enligt äldre bestämmelser måtte höjas till samma belopp som pensioner enligt senaste bestämmelser. Nämnda motioner resulterade i en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t. I denna skrivelse framhölls, att ärendet lämpligen borde överlämnas åt 1921 års pensionskommitté för ytterligare utredning angående förbättring av pensionen av äldre typ. Uppdraget överlämnades åt nämnda kommitté i juni 1924. Chefen för finansdepartementet erinrade därvid, att särskilt de militära befattningshavare, som pensionerats före 1918, vore i behov av förhöjning.

Kommittén erinrar i början, att det statsfinansiella läget numera kan anses så förbättrat, att hinder icke skulle möta för en definitiv reglering av de äldre pensionerna. Kommittén anser dock tiden vara för kort för en grundligare undersökning över hur långt man kan sträcka sig i fråga om pensionsförbättringen.

Utredningen kan därför framdeles tarva någon komplettering.

Under utredningens gång uppvaktades d. v. statsrådet Thorsson av representanter från *Föreningen pensionerade underofficerare före 1918*. Finansministern sade sig till fullo behjärta de äldre pensionärernas bekymmersamma ställning samt lovade, att det förslag, vartill kommittén kunde komma, också skulle, så vitt på honom berodde, bliva Kungl. Maj:ts beslut.

Kommitténs förslag utgjorde onekligen en rätt avsevärd förbättring, ehuru man av flera skäl icke ansåg sig kunna gå så långt som till full likhet med den senaste regleringen.

Enligt förslaget skulle pensionsökningen utgöras av *två tredjedelar av skillnaden mellan de äldre pensionerna och det nyreglerade pensionsunderlaget*.

Vid föredragning av frågan i statsrådet anförde t. f. statsrådet Wigforss följande:

»Utan att vilja helt underkänna de skäl av mera principiell natur, som föranlett kommittén att föreslå en så betydande pensionsförbättring, har jag dock funnit, att pensionsregleringens syfte kan anses fyllt, även om den angivna förhöjningen något reduceras.» Efter överväganden i olika riktningar säger sig statsrådet hava stannat vid att föreslå, att förhöjningen, i stället för två tredjedelar, fastställes till hälften av förenämnda skillnad samt tillägger: »Denna begränsning av förhöjningen skulle nedbringa statsverkets merkostnader med 900 000 kronor.»

För en fanjunkare betydde denna nedprutning en minskning av den föreslagna pensionen med 204 kronor om året.

Denna besparing, hopsamlad från de fattiga pensionärernas tilltänkta första förhöjning efter en väntan på 7 $\frac{1}{2}$ år, var väl ändå något för optimis-

tisk. Vid samma tillfälle förordade samme finansminister, att ett ytterligare pensionstillägg på 294 kronor skulle tillerkännas de pensionärer, som redan 1919 fått pensionen ökad med 1 250 kronor. Denna pension, 2 544 kronor, gäller än i dag för pensionärer, som senare tillkommit. Då därtill kommer, att de senares antal är stätt i ständigt ökning, under det att de äldres ständigt minskas, så må det undras, om icke den föregivna besparingen inom kort bleve uppäten av den senare utgiften. (Se Kungl. Maj:ts prop. nr 198/1925.)

Om dessa gamla trotjänare kan det icke sägas, att de brustit i pliktuppfyllelse vid den gärning, de haft att utföra under förhållanden, som varit dubbelt svårare än dem, som nu föreligga. Den lön, de åtnjutit, har varit så knapp, att den ofta icke utan försakelse kunnat fås att räcka till försörjning åt familjen. Då tjänsten så fordrade, var det emellertid icke fråga om att krafterna måste sparas. Tvärtom måste dessa ofta uttagas till bristningsgränsen. Men om lönen var liten, så återstod ändå hoppet, att statsmakterna icke skulle svika, när tiden ansågs mogen för reglering av dessa föråldrade pensionsbestämmelser. Hur det kändes, när detta hopp sveks, kunna endast de, som själva fingo erfara missräkningen, berätta om. Kanske skulle en sådan berättelse i någon mån kommit att omforma en del yttranden i 1921 års kommittébetänkande.

Sverige har sedan långt tillbaka varit berömt för sin beredvillighet att hjälpa, då människor råkat i nödläge, och detta inte minst, när det gällt medborgare av främmande nationalitet. Detta vackra drag har, som ovan påvisats, stundom brustit i åtskilligt, när det gällt att låta det egna landets söner vederfaras rättvisa. Kanske motvilligheten härutinnan ligger i den omständigheten, att de personer, varom här är fråga, hellre svultit och försakat än ropat ut sin nöd på gatorna och torgen. Exempel saknas icke på att den senare taktiken varit mera ägnad att fortare leda till målet än det förra mera gammalmodiga sättet.

Det finansiella läget är numera sådant, att det skulle kunna betecknas som en ren småaktighet att icke låta den lilla rest, som ännu återstår av de gamla pensionärerna, vederfaras den rättvisa, som hittills förvägrats dem.

På grund av vad som ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta sådan höjning av vissa militära pensioner, att samtliga pensionstagare erhålla pension till samma belopp, som utgår till dem som för närvarande erhålla avsked vid inträdd pensionsålder.

Stockholm den 21 januari 1936.

Bj. Holmgren.

Nils Holmström.